

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 8ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1956

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΚΩΝΣΤ. ΡΩΜΑΙΟΥ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΕΚΛΟΓΗ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΜΕΛΟΥΣ

Ἐξελέγη τακτικὸν μέλος ἐν τῇ Τάξει τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν πρὸς πλήρωσιν τῆς ἑδρας τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν ὁ κ. **Λεωνίδας Ζέρβας**.

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΚΛΕΙΣΤΟΥ ΦΑΚΕΛΟΥ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας τοῦ ὑποβληθέντος ὑπὸ τοῦ κ. *Γεωργ. Ρωμανῶ* ἐσφραγισμένου φακέλου.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΜΕΛΟΥΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ.—Ἡ ἀκουστικὴ τῶν ἀρχαίων θεάτρων, ὑπὸ *Μαν. Καλομοίρη*.

Δὲν σκοπεύω νὰ ὑπεισέλθω σὲ περιοχὲς ποὺ δὲν ἔχω καμμίαν ἀρμοδιότητα καὶ νὰ ἀσχοληθῶ μὲ θέματα ποὺ ἀνάγονται στὸν κύκλον ἄλλων ἀγαπητῶν συναδέλφων.

Θέλω μόνον νὰ ὑποβάλω ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Ἀκαδημίας μερικὲς μου παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἀκουστικῆς τῶν ἀρχαίων θεάτρων σχετικὰ μὲ τὶς ἐκτελέσεις σὲ ὑπαίθριους χώρους νεωτέρων μουσικῶν συνθέσεων ὅπως συνηθίζονται τὰ τελευταῖα εἰκοσιπέντε χρόνια καὶ νὰ ἐκθέσω τὰς ἐντυπώσεις μου ἀπὸ τὴν ἀκουστικὴν ἀπόδοσιν τῶν ἔργων αὐτῶν μέσα στοὺς μοναδικούς στὸν κόσμον χώρους τῶν ἀρχαίων μας θεάτρων.

Οἱ παρατηρήσεις μου αὐτὲς βασίζονται πρωτίστως μὲν στὶς διάφορες συναυλίες καθὼς καὶ στὶς δραματικὲς μελοδραματικὲς ἐρμηνεῖες ποὺ ἀπὸ καιροῦ παρακολουθῶ στὸ Ὠδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, ἀλλὰ καὶ στὶς παραστάσεις ἀρχαίων τραγωδιῶν κατὰ τὶς Δελφικὰς ἑορτὰς στὸ ἀρχαῖον θέατρον τῶν Δελφῶν καθὼς καὶ τὶς συναυλίες καὶ παραστάσεις ποὺ κατὰ καιροὺς ἐδόθησαν στὸ ἀρχαῖον θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου ποὺ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡμπόρεσα ἐπίσης νὰ παρακολουθήσω.

Τις συναυλίες αυτές τις έζησα κατά κάποιον τρόπον όχι μόνον σ' ἄν ἄκροατῆς ἀλλὰ ἀκόμη καὶ σ' ἄν διευθυντῆς Ὁρχήστρας. Εἶμαι ἄλλως τε ὁ πρῶτος ποὺ ἀπὸ τὸ 1915 ἢ 1916 ἔρριψε τὴν ἰδέα γιὰ τὴν ὀργάνωση συναυλιῶν στὸ θέατρον Ἡρώδου. Ἐπίσης μετὰ τὸν διάσημον γάλλον συνθέτην Saint-Saens εἶμαι καὶ ὁ πρῶτος Ἑλλῆν μουσικὸς ποὺ διηύθυνε ὀρχήστραν στὸ θέατρον Ἡρώδου μὲ τὴν πρώτην ἐκτέλεσιν τῆς Συμφωνίας τῆς Λεβεντιᾶς στὶς ἑορτὲς τῆς Νίκης τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1920 ἐνώπιον τοῦ ἀειμνήστου Ἐλευθερίου Βενιζέλου καὶ τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου.

Ἐκτοτε εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ διευθύνω ἐπανειλημμένως διάφορες ὀρχήστρες στὸ ἀρχαῖον θέατρον ἀκόμη καὶ ὀρχήστρες πνευστῶν ὀργάνων (Banda) καθὼς καὶ μελοδραματικὰς παραστάσεις. Ἐπίσης μπόρεσα νὰ προβῶ καὶ σὲ ἀκουστικὰς δοκιμὰς τόσον στὸ θέατρον Ἡρώδου ὅσον καὶ στὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου.

Πιστεύω ἔτσι πῶς μπορῶ νὰ διατυπώσω ἔγκυρα καὶ νὰ ἀποκρυσταλλώσω τὴν γνώμην καὶ τὶς παρατηρήσεις μου ἐπὶ τῆς ἀκουστικῆς τῶν ἀρχαίων μας θεάτρων ἐν σχέσει μὲ τὴν νεωτέραν πολύφωνν ἡ μουσικὴν.

Γενικὰ μιλοῦμε γιὰ τὴ θαυμασίαν ἀκουστικὴν τῶν ἀρχαίων θεάτρων. Πράγματι ἡ ἀκουστικὴ ἀπόδοσις τόσον στὸ Ὁδεῖον τοῦ Ἡρώδου καὶ τὸ θέατρον τῶν Δελφῶν ὅσον καὶ πρὸ πάντων στὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου εἶναι καταπληκτικὴ. Στὸ τελευταῖον αὐτὸ θέατρον ἤκουσα καθαρῶτα ἀπὸ τὴν πρὸ ὑψηλὴν κερκίδα καλλιτέχνην τοῦ τραγουδιοῦ νὰ ψιθυρίζῃ σχεδὸν μιὰ μελωδίαν ποὺ μόλις θὰ ἤκούετο σὲ μιὰ αἴθουσα σ' ἄν τοῦ Παρνασσοῦ ἀπὸ τὰ μεσαῖα καθίσματα καὶ τὴν ἤκουσα σ' ἄν νὰ εὐρισκόμουν δίπλα τῆς καὶ μὲ ἀναλλοίωτον τὸ φωνητικόν τῆς χρῶμα. Τὸ ἴδιον ἄλλωστε ἂν καὶ λιγώτερα ἔντονα συμβαίνει καὶ μὲ τὸ Ὁδεῖον τοῦ Ἡρώδου, τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὸ ἀρχαῖον θέατρον τῶν Δελφῶν. Ὅμως παρ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἐξαιρετικὴν ἀκουστικὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀρχαίων θεάτρων δὲν πρέπει νὰ πιστεύωμεν πῶς τὰ ἀρχαῖα αὐτὰ θεάτρα προσφέρονται σὲ ἐκτελέσεις καθ' ἑίδους συγχρόνου μουσικῆς καὶ ἀποδίδουν ἐξ ἴσου καλὰ ὅλα τὰ πολυποίκιλα ἁρμονικὰ καὶ μελωδικὰ πλέγματα τῆς μεταχριστιανικῆς τέχνης τῶν ἡχῶν καὶ τῶν ρυθμῶν.

Ὅταν μιὰ μὲν πάντα, μιὰ στρατιωτικὴ μουσικὴ, παίζει σὲ ἓνα ἀσκεπῆ χώρον, π. χ. σὲ μιὰν πλατεῖαν, τὰ ἀκουστικὰ προβλήματα ποὺ γεννῶνται εἶναι σχετικῶς ἀπλᾶ. Ἄν περιφράσσεται κάπως ἀπὸ ὑψηλὰς οἰκοδομὰς ὁ ἦχος δὲν σκορπάει καὶ διοχετεύεται ἀκοπώτερα στοὺς ἀκροατὰς. Ἄν ἀντιθέτως ὁ χώρος δὲν περιορίζεται ἀπὸ οἰκοδομὰς ὁ ἦχος ξεφεύγει, σκορπάει καὶ ἰδίως τὰ ἥρεμα μέρη κυριολεκτικῶς χάνονται. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ὅσον μεγαλύτερος εἶναι ὁ ὄγκος τῶν ὀργάνων ποὺ ἐκτελοῦν καὶ ὅσον δυνατότερα παίζουν, τόσον εὐκολώτερα ἢμποροῦν νὰ ἀκουσθοῦν ἀπὸ εὐρύτερον κύκλον ἀκροατῶν. Πάντως οἱ λεπτεῖς ἀποχρώσεις δυσκολώτατα μποροῦν νὰ ἀποδοθοῦν καὶ νὰ ἐπιδράσῃ στὸ ἀκροατήριον.

Ἐντελῶς διαφορετικὰ εἶναι τὰ πράγματα προκειμένου διὰ τὰ ἀρχαῖα θέατρα. Ἐνα σόλο ὄργανον, π.χ. ἓνα φλάουτο ἢ ἓνα ὄμποε ἢ ἓνα μόνον βιολί ἀκούεται καθαρῶτα καὶ ξεχωρίζει ἀπόλυτα ὡς στίς ὑψηλότερες κερκίδες τοῦ Ἡρώδου ἢ τῆς Ἐπιδαύρου. Γενικὰ δὲ κάθε μελωδικὴ γραμμὴ σὲ πολυφωνικὰ περιγράμματα ἀκούεται κατὰ κάποιον τρόπον ἀνεξάρτητη καὶ συχνὰ ξεφεύγει ἐπικινδύνως ἀπὸ τὸ ἀρμονικὸν ἢ πολυφωνικὸν τῆς ὑπόβαθρον.

Πολυφωνικοὶ ἢ ἀρμονικοὶ συνδυασμοὶ περίπλοκοι, διάφωνες προστριβές, ὑπερβολικοὶ δυναμισμοί, ἂν δὲν προσέξῃ ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὀρχήστρας στίς διαβηθμίσεις τῶν χρωματισμῶν, ἡμποροῦν νὰ προκαλέσουν ἀποτελέσματα ἀντίθετα ἀπὸ τὶς προθέσεις καὶ τοῦ συνθέτου καὶ τοῦ ἀρχιμουσικοῦ.

Γενικώτερα ἴσως φανῇ παράδοξον ἀλλὰ εἶναι ἀπολύτως βεβαιωμένον, ὅτι οἱ ἡρεμώτεροι χρωματισμοί, οἱ λεπτότερες ἀποχρώσεις ἀκούονται πολὺ καλὰ, σχεδὸν σὰν νὰ πρόκειται περὶ κλειστοῦ χώρου μὲ ἀρίστην ἀκουστικὴν. Ἀντιθέτως οἱ δυναμικὲς καὶ βίαιες ἀγωγές ὑστεροῦν σὲ ἀπόδοσιν. Ἀριστα ἐπίσης ἡχοῦν χορωδιακὲς συνθέσεις ὁμόφωνης ἢ κλασσικῆς πολύφωνης τεχνοτροπίας.

Πιστεύω ὅτι ἡ ἀκουστικὴ αὐτὴ ἰδιοτυπία τῶν ἀρχαίων θεάτρων ὀφείλεται στὸ ὅτι οἱ εἰδικοὶ ποὺ ἐρρύθμισαν κατὰ τόσον θαυμαστὸν τρόπον τὰ ἀκουστικὰ προβλήματα στὴν ἀρχαιότητα, ἐπρόσεχαν τὶς συνθήκες τῆς μουσικῆς τῆς ἐποχῆς των.

Ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ μουσικὴ κατ' ἐξοχὴν μονωδιακὴ καὶ μονόφωνη ἀγνοοῦσε τὶς συνηγήσεις τῶν ἤχων καὶ συνεπῶς τὶς διάφωνες προστριβές των. Κυρίαν σημασίαν στὴν ἀρχαίαν ὀργανολογίαν εἶχαν τὸ ἀπλὸ τραγοῦδι καὶ τὰ πνευστὰ τύπου τῶν σημερινῶν ξυλίνων καὶ τὰ ἀπαλὰ ἔγχορδα, ὅπως ἡ λύρα. Συνεπῶς οἱ τεχνικοὶ κατὰ τὴν ἀνέγερσιν ἐνὸς ἀρχαίου θεάτρου δὲν ἡμποροῦσαν νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψει των τὰ δυναμικὰ ἀνεβάσματα τῶν νεωτέρων συμφωνικῶν ἔργων καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον τὶς χρωματικὲς προστριβές τῶν νεωτάτων. Δι' αὐτὸ ἀκούονται πληρέστερα οἱ λιτότερες μουσικὲς συνθέσεις καὶ τὰ ἔργα τῆς κλασσικῆς μουσικῆς ἀπὸ τὰ τολμηρὰ νεωτεριστικὰ ἔργα τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Γι' αὐτὸ λ.χ. ἡ μουσικὴ τοῦ Γλοῦγκ γιὰ τὸν «Ὀρφέα» ἀκούστηκε πολὺ ἀρτιώτερα στὸ ἀρχαῖον θέατρον παρ' ὅτι ὁ «Οἰδίπους» τοῦ Στραβίνσκι καὶ ἰδίως ἡ Μήδεια τοῦ Κρένεκ ποὺ ἀποτελοῦσε αἰσθητικὴν καὶ ἀκουστικὴν ἀντινομίαν μέσα στὸν ἀρχαῖον χῶρον.

Γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους πιστεύω πῶς τὸ μελόδραμα ἢ μᾶλλον ἡ μονωδία μὲ συνοδία ὀρχήστρας προσφέρονται περισσότερον ἀπὸ τὰ μεγάλα συμφωνικὰ σύνολα ὀρχήστρας σὲ ἐκτελέσεις σὲ ἀρχαῖα θέατρα. Ὅμως δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καὶ διὰ τὰ συμφωνικὰ αὐτὰ ἔργα τὸ ἀρχαῖον θέατρον ἀποτελεῖ προκειμένου περὶ συναυλίας ποὺ δίδεται στὸ ὑπαιθρον τὸν ἀκουστικὰ καλύτερον χῶρον.

Ἀπὸ τὶς γενικώτατες αὐτὲς παρατηρήσεις μου σχετικὰ μὲ τὰ ἀκουστικὰ ἀπο-

τελέσματα τῶν μουσικῶν ἀκροαμάτων στὰ ἀρχαῖα θέατρα νομίζω πὼς προκύπτουν καὶ μερικὰ ζητήματα ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς μουσικῆς ποὺ συνοδεύει συνήθως τὰ χορικά τῶν ἀρχαίων τραγωδιῶν.

Ἡ σύνθεσις τῆς μουσικῆς ποὺ ὑποκρούεται στὶς ἀρχαῖες τραγωδίες ἀνατίθεται συνήθως ἀπὸ τοὺς σκηνοθέτες σὲ δοκίμους συνθέτες, οἱ ὅποιοι κατὰ κανόνα ἀκολουθοῦν τὶς ὁδηγίες καὶ τὶς ἐπιθυμίες τοῦ σκηνοθέτου.

Δὲν πρόκειται ἐδῶ νὰ κρίνω τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς συνθετικῆς ἐργασίας. Θέλω μόνον νὰ τονίσω πόσο ἐπικίνδυνη καὶ συχνὰ καταστρεπτικὴ καὶ διὰ τὴν μουσικὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἴδιαν τὴν τραγωδίαν μπορεῖ νὰ ἀποβῇ ἡ τάσις τῶν σκηνοθετῶν στὸ νὰ ἀποκρύπτουν ὅπως-ὅπως τοὺς ἐκτελεστὰς τῆς Μουσικῆς. Τοποθετοῦν τοὺς μουσικοὺς πίσω ἀπὸ τεχνητοὺς βράχους, σπήλαια καὶ ἄλλα παρόμοια. Ἔτσι ἀλλοιώνουν τὴν τόσον λεπτὴν ἀκουστικὴν τῶν ἀρχαίων θεάτρων. Καθὼς δὲ οἱ συνθέτες χρησιμοποιοῦν κατὰ κανόνα συμφωνικὰ σύνολα καὶ περίπλοκες συνηχῆσεις παρουσιάζεται σχεδὸν πάντα ἀκουστικὴ αἰσθητικὴ ἀντινομία.

Βέβαια ἀντιλαμβάνομαι πληρέστατα πόσον ἀντικαισθητικὸν θὰ ἦτανε, ἂν στὸν ἀρχαῖον χώρον, προκειμένου γιὰ ἀρχαίαν τραγωδίαν, ἐστήνετο μιὰ ὀρχήστρα μὲ φράγκα καὶ ἀναλόγια ποὺ θὰ ἐτοποθετοῦντο ἐμπρὸς στοὺς θεατὰς ὅπως γίνεται στὸ μελόδραμα.

Νομίζω ὅμως πὼς, ἂν οἱ σκηνοθέτες καὶ οἱ ἀρχιμουσικοὶ ἐπρόσεχαν τὶς ἀκουστικὰς δυνατότητες τῶν ἀρχαίων θεάτρων, θὰ ἤμποροῦσε νὰ εὑρεθῇ τρόπος, ὥστε ἡ μουσικὴ ὑπόκρουσις νὰ ἐκτελῇται ἔτσι ποὺ νὰ μὴν ἐνοχλῇ τὸν ἀκροατὴν αἰσθητικὰ ἀλλὰ καὶ ἀκουστικὰ νὰ ἀνταποκρίνεται στὶς ἀπαιτήσεις τῆς μουσικῆς τέχνης καὶ στὸ περιβάλλον τοῦ ἀρχαίου χώρου.

Τὸ πὼς ἤμποροῦσε αὐτὸ νὰ γίνῃ ξεπερνάει τὰ ὅρια ποὺ ἔταξα στὴν ἀνακοίνωσίν μου αὐτὴν καὶ ποὺ σκοπὸν ἔχει μόνον νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τοῦ καλλιτεχνικοῦ κόσμου σὲ μερικὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς ἀκουστικῆς τῶν ἀρχαίων θεάτρων σχετικὰ μὲ τὴν σύγχρονην μουσικὴν, ὅπως διαμορφώθηκε στὴν Δύσει ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς τὶς ἡμέρες μας.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΗ ΜΕΛΩΝ

ΠΕΤΡΟΛΟΓΙΑ. — Ἔρευνα ἐπὶ τῶν ἐλληνικῶν ὀψιδιανῶν, ὑπὸ Ἀ. Ν. Γεωργιάδου*.

Ὑπὸ τοῦ κ. Ἰ. Γερουλάνου, γεωπόνου καὶ λάτρου τῆς ἀρχαιότητος, εἶχον ἀπὸ ἐτῶν συλλεγῇ κατὰ καιροὺς ἀπὸ διάφορα σημεῖα τῆς Ἀττικῆς, κυρίως δὲ ἀπὸ τὴν περιοχὴν Ἀγ. Κοσμᾶ, Τραχῶνων καὶ ἄλλων, ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ ἀπὸ

* A. N. GEORGIADIS, Recherches sur les obsidiennes de Grèce.